

ut proportio seruetur inter Delictum & pœnam, dolus severius castigari debet quam culpa.

27 Dixi regulariter. Excipitur enim in l. si quis 38. §. 1. ff. de Pan. casus, quod mulieri quis abortivum aut amatorium poculum porrexit: talis enim, etiam si dolo non faciat, seu intendat occisionem mulieris aut fœtus, ultimo supplicio afficitur, si mulier aut fœtus in utero perierit: quia scilicet, ut loquitur Cetus, mali exempli res est, & aliunde gravis obstat prohibito, ne poculum, ex cuius sumptione periclitatur salus, alicui porrigatur.

28 Resp. III. culpam latam æquiparari dolo, quando agitur ad pœnam extraordinariam, non-capitalem. Colligitur satis ex l. nam salutem 3. §. 1. ff. de Offic. Pref. vig. l. si fortuito 11. ff. de Incendio, ruina, naufr. l. ejusdem 3. §. 2. l. Lege Cornelia 4. §. 1. ff. ad L. Cornel. de Sicar. l. milites 12. in pr. ff. de Custod. & exhibit. reor. in quibus textibus ob culpam latam diversa pœne, etiam corporis afflictivæ, dictari jubentur. Conferatur super hoc argumento Struv. cit. exercit. ad Pand. 47. th. 8. Miller ibid. Gletle in Jurisprud. terrib. tom. 1. p. 1. cap. un. §. 6. à n. 4.

29 Præterea dicitur: an conatus ad Delictum eadem pœna sit afficiendus, quàm ipsum Delictum? Textus in utramque traditionis partem copiosè referuntur. Pro illorum conciliatione alii aliter; ego sic distinguo. Vel Delictum est leve, vel grave. Si Delictum sit leve; conatus ad pœnam prorlus est immunis per textum in l. hoc editum 1. in fin. ff. Quod quisque Juris in alium statuit &c. l. qui autem 3. ff. de his, qui not. infam. l. item apud 1. §. 10. ff. de Injur. l. si quis 6. in pr. l. impuberem 3022. §. 4. ff. de L. Cornel. de fals. quantumvis enim conatus ad Delictum nunquam à culpa sit immunitus, sed æquè probrosus apud Cœlestem Judicem, quàm factum: attamen, cum solus conatus in Delictis levioribus Republicam parum aut nihil offeandat, vindictæ non subiacet.

31 Si Delictum sit grave; conatus afficitur pœna, non ordinariâ, sicut Delictum; sed extraordinariâ & arbitrariâ per textum in l. sollicitates 1. in pr. & §. ult. ff. de Extraordinar. 3021. criminib.

Ex una enim parte qui conatur delinquere, non solâ voluntate, sed opere quoque & actu accedente, licet Delictum non absolvit, dat occasionem scandali, &

officit bono publico; ideòque animadvertionem Reipublicæ in se merito concitat, ut periculum delinquendi longius avertatur: sicut enim Medico, teste Seneca 1. de Clem. 14. turpia sunt multa funera, præstantiorque habetur, qui morbum excludit, & prohibet, quàm qui pharmacis affectum moribundum expellit: ita & Magistratui indecora sunt multa supplicia; multoquæ laudabilior est, qui id efficit, ne facinora committantur, quàm qui patrata meritis coercet supplicis. Ex altera vero parte, cum in effectu minus Reipublice noceat, qui nocendi voluntatem tantum exterius ostendit, ac qui reipsa nocuit: utique non eodem rigore voluntas est coercenda, quò solet exitus coerceri.

Interim, ut Judicis arbitrium in hoc casu sit æquum, exactè ponderabit, an reus, poenitentia ductus, à Delicto, quod exequi facile potuisset, ultrò abstinuit, & adulterium v. g. ad quod fœminam allicuit, eum illius voluntatem & occasionem habere, non perpetraverit; an verò per impedimentum extrinsecum retentus, crimen perficere, ac adulterium v. g. propter resistentiam mulieris aut defectum occasionis perpetrare non potuerit. Si prius; vel nullâ vel leviori pœnâ castigandus erit. arg. l. improbum 1. Cod. de Crimine stultit. Si posterius; pœna pro diversitate actuum, prout remotius vel propinquius ad Delictum concurrunt, & pro ratione circumstantiarum exasperari vel alleviari debet juxta Confus. Crim. Caroli V. art. 173.

Sunt tamen crimina quaedam atrociora, in quibus Lex conatum & actum æquali vindictâ prosequitur. Tale est I. crimen homicidii, quod etiam, si tantum attenetur, in pœnam Legis Corneliæ incidit l. Lege Cornelia 1. in pr. l. in Lege 7. ff. ad L. Cornel. de Sicar. Tale est II. crimen perduellionis, ubi eadem severitate voluntatem (intellige prorumpentem in actum) sceleris, quâ effectum puniri Jura voluerunt, ut sonat textus in l. quisquis 5. in pr. Cod. ad L. Ful. Majestas. Tale est III.

crimen assassini, quod, licet mors secuta non fuerit, pœnas meretur in cap. pro humani 1. de Homicid. in 6. constitutas. Videantur de hac materia Anton. Math. de Crimib. ad lib. 48. ff. tit. 18. cap. 4. n. 13. Struv. cit. exercit. 48. th. 5. & 6. Miller ibid. Gletle cit. Jurisprud. terrib. tom. 1. p. 1. cap. un. §. 6. Lauterb. ad tit. ff. de Privat. Delict. §. 3.

SECTIO II.

De Varietate Delicti.

SUMMARIA.

40. & seq. Delictum dividitur in verum & quasi tale. 42. Verum subdividitur in privatum & non-privatum. 43. & seqq. Privatum ulterius scatur in ordinarium & extraordinarium. 46. & seqq. In extraordinario potest interdum ad pœnam capitalem procedi. 49. & seq. Respon-

detur ad l. 1. §. ult. ff. de EffraCTORIB. 51. & seq. Delictum præterea distinguitur in grave & leve. 53. & seqq. Disceptatur, an gravitas pœna arguat gravitatem Delicti? 56. & seqq. Resoluitur Antonius Murræus. 60. Delictum rursus dividitur in nominatum & innominatum.

minatum. 61. Item in Ecclesiasticum. 62. Sacra. 63. & seq. Et mixtum. 65. &

seqq. Item in notorium & occultum. 68. Item in exceptum & non-exceptionem.

Prima Delicti divisio cum sua subdivisio.

40 Delictum est verum, & dividitur I. in verum & quasi-tale. Delictum verum est, quod dolum aut veram culpam præsupponit. Quasi-tale est, quod dolum aut veram culpam non prærequirit, sed culpâ præsumptâ contentum est; quò pertinet Imperii Judicis, malè judicantis; dejectio vel effusio ex canaculo &c.

42 Verum Delictum subdividitur in privatum & non-privatum. Privatum est, in quo potissimum attenditur læsio hominis privati, seu, de quo Civili potissimum actione, cujus interest, experitur ad resarciendum damnum, aut præstandam sibi pœnam pecuniariam. Struv. cit. exercit. 48. th. 13. Non-privatum vel est ordinarium, vel extraordinarium. Ordinarium est, quod certam Legem, formam, & pœnam habet. Dicitur alias publicum, aut legitimum: quia speciali quadam Lege publicum est effectum l. non omnia 1. ff. de Public. Judici. Extrordinarium, quod aliò nomine non legitimum vocatur, est, quod nec Legem, nec formam, nec pœnam habet certam per l. stultitiosus 3. §. 1. & 2. ff. de Stultit.

45 Nec refert, quò in illis quoque titulis, in quibus extraordinaria crimina proponuntur, pœnas legamus expressas. Nam, ut bene discurret Anton. Math. de Crimin. in prolegomen. cap. 4. n. 10. in criminibus extraordinariis certæ pœnæ certis Legibus definitæ non sunt, licet constitutionibus Principum, & responsis Prudentum variz pœnarum species in Jure commemorentur: in quibus proinde Juxta speculum habet, quod intueatur; non Legem, quam necessario imitetur.

§. II.

Secunda Delicti divisio.

51 Delictum II. dividitur in grave seu atroç, & leve. Grave nuncupatur vel ex natura sua, vel ex circumstantiis. Ex natura grave Delictum est, quò DEUS, Respublica, vel homo graviter offenditur: quò numerò sunt crimen hæresis, Majestatis, parricidii, homicidii, adulterii, sacrilegii &c. Ex circumstantiis grave Delictum est, quod spectatum in se videtur leve, sed considerandò personas, locum, tempus &c. augmentum & gravitatem sumit. Sic enim si, furtum admittas, aut injuriam inferas, Delictum non adeò grave censetur: at, si furtum admittatur cum effractione, circa rem sacræ, in loco sacro &c. si convictum dicas personæ, in dignitate constitutæ, in loco publico, tempore nuptiarum &c. furtum & injuria crescit in gravitate, multumque exasperatur. Vid. l. aut facta 16. §. 1. & seqq. ff. de Pan.

§. I.

Illud cum eodem Authore d. cap. 4. n. 11. 46

fat certum existimo, etiam in extraordinariis criminibus interdum ad pœnam mortis procedi posse. Nam in l. hodie 13. ff. de Pan. generaliter dicitur, licere ei, qui extra ordinem crimen cognoscit, vel graviorem vel initio rem ferre sententiam. In l. Lex Julia 7. 47 §. ult. ff. de Lege Jul. repetendâ, deciditur, in crimine repetundarum, quod hodie punitur extra ordinem, reum capite plecti posse, si ad hominem necandum pecuniam accepisset. In l. sacrilegus 6. in pr. ff. ad L. Ful. pecuniar. re. 48 fertur, sacrilegos seu templorum raptores, modò ad bellas esse damnatos, modò in furca suspensos, modò vivos exultos.

Nec obstat, quò in l. de his 1. §. ult. ff. de EffraCTORIB. & expilator. dicitur: oportebit equè in effraCTORIB. & in casibus supra scriptis causâ cognitâ statui, prout admissum suggerit: dummodo ne quis in plebejo operis publici pœnam vel in honestiore relegationis excedat. Resp. enim, crimen effractionis per se non esse tantum, ut illius intuitu præcisè ad sententiam capitalem deveniatur: potest tamen effraCTOR, præsertim ubi turba cum armis alienas aedes aut villas expugnaverit, in tantum aggravari, ut capitis pœna dicitur l. hi qui 11. in pr. ff. ad L. Ful. de P. publ.

Hanc porrò Delicti divisionem in privatum & non-privatum de Jure Canonico non recipi, sed omne Delictum censeri publicum, quatenus per hoc offenditur DEUS, & in omnes homines injuria committitur, tenet Francisc. Joseph. de Angelis in tract. de Delict. p. 1. in exord. n. 4.

§. II.

Secunda Delicti divisio.

Alii qualitatem Delicti metiuntur ex qualitate pœnæ, subseribente Clariss. D. Franz ad tit. Inst. de Obligat. qua ex Del. p. 1. num. 15. Et rectè. Si enim inter Delictum & pœnam proportio debet intercedere, & ut alicubi loquitur Grotius, tantum debet esse malum passionis, quantum erat malum actionis: justè concluditur, Delictum, cui pœna gravior est imposita, unum ex gravioribus reputari. Textus in cap. felix 5. de Pan. in 6.

Equidem Anton. Mathæus de Crim. in prolegomen. cit. cap. 4. num. 3. & 4. nonnulla in medium adducit, quæ doctrinam nostram fugillent. Et primò quidem ex innato erga Sedem Apostolicam livore perstringit Alexandrum III. quòd adulterium, quod inter Delicta, suapte natura gravia, in num. 51. numeravimus, in cap. ut si 4. §. de adulteris &c. de Judic. numeret inter Delicta leviora; ea ex ratio-

ratione, ut impiè scribit hic Author, quia Sanctissimi Patres (ita per ironiam Summos Pontifices appellat) nimis indulserunt ei vitio, in quod maxime se proclives sentiebant. 55 Secundo objicit, quòd Justinianus in *Nov. 134. cap. 10.* adulterum punit gladiò; adulteram autem, virgìs castam, in Monasterium detru- dat; Carolus V. eontrà scarios ense, laqueò fures interim jubeat: & tamen nemo dixe- rit, vel adulteros gravius peccare, quàm adul- teras; vel furtum cæde gravius esse. Ergo, subinfert Mathæus, sunt ridiculi, qui, ut- propostem de penis notam adstruerent, id scribere non sunt veriti. 56 Sed videamus, an calumnia non calumnia, sed æquanimi calamò retundi possit? Quoad primum egregiè notavit Gonzalez ad *cir. cap. §. 5. num. 1.* ab Alexandro III. adulterium quoad naturam inter Delicta minora non re- censeri, sed tantum in ordine ad dispensationem Episcopi cum minoribus æquiparari: nec enim illa verba: & in aliis criminibus, quæ sunt minora, repetitiva sunt priorum, sed potius argumentativa, ut sensus sit: sicut in minori-

bus Delictis cum Clericis quoad irregularita- tem aut suspensionem dispensare potest Epi- scopus; sic etiam in majoribus in adulterio. Quoad secundum de adulterio uxoris & ma- riti communis ferè JCorum sensus est, femi- narum quàm virorum Delicta propter judicii debilitatem esse minora, præsertim in mate- ria carnis, ubi femina plerumque non sedu- cunt, sed seducuntur à viris. De furto ad- vertit Gletle *cit. supra Jurisprud. verrib. cap. un. §. 2. num. ult.* sine piaculo furtum gravius ho- micidiò nominari posse: quandoquidem, ut patet ex *num. 52.* Delictorum gravitas non tantum ex natura sua, sed etiam ex varijs cir- cumstantiis æstimatur. Talis circum- stantia non immeritò censetur major vel mi- nor hominum proclivitas in unum Delictum præ alio: utpote cum major proclivitas magis officiat Reipublice, cujus non parum inte- rest, crimina nimium non multiplicari. Cum igitur homines ad furta sint priores quàm ad homicidia; furtum homicidiò gravius, non ex indole nativa, sed circumstantiis ju- dicatur.

§. III.

Reliquæ Delicti divisiones.

60 Delictum III. dividitur in nominatum, & inominatum. *Nominatum* est, quod cer- tum ac specificum nomen habet, v. g. furtum, homicidium &c. *Inominatum* est, quod cer- tum ac specificum nomen non habet, quale est crimen stellionatòs, quod, cum de pluri- bus Delictis, specie differentibus, prædicari valeat, & ut loquitur Ulpianus in *l. stelliona- tus 3. §. 1. ff. de Stellion. ubiqueque vitulus crimi- nis deficit, illic stellionatus obijciatur*, nomen spe- cificum habere non censetur. 61 IV. Delictum dividitur in Ecclesiasticum, Sæculare, & mixtum. *Ecclesiasticum* voca- tur, cujus disceptatio privativè spectat ad fo- rum Ecclesiasticum; cujus classis est hæresis *cap. ut inquisitionis 18. de Hæresic. in 6. apostasia & simonia arg. cap. nulli 5. Dist. 19. & cap. ult. 62. l. quest. 7.* *Sæculare* est, cujus disceptatio, si committatur à Laico, privativè spectat ad forum Sæculare; cujus foris sunt crimen læsæ Majestatis, homicidii, peculariòs, & ple- 63 raque crimina. *Mixtum* est, cujus discep- tatio pertinet ad utrumque forum, Ecclesia- sticum & Sæculare; cujus generis sunt usu- 64 ra, blasphemia, incestus &c. Ecclesia- tamen, quæ gladium temporalem ad vitæ naturalis ademptionem juxta *cap. inter hac 6. XXXIII. q. 2.* non stringit, punitioni horum cri-

minum, quantum agitur ad penam sangui- nis, aut penam corporis afflictivam, se im- miscere non solet. V. Delictum dividitur in notorium & oc- cultum. *Ocultum* appellatur, quod ita ma- nifestum non est, ut negari sine impudentia non possit. *Notorium* dicitur, quod ita manifestum est, ut nullà excusatione celari possit. Idque dupliciter accidit, de Jure & facto. *De Jure* notorium est crimen, de quo reus est confessus, convictus, aut condem- natus in judicio *cap. vestra 7. cap. ult. de Cohabitis. Clericor. & mulier. De facto* noto- rium est crimen, quod est commissum in con- spectu totius populi, majoris partis, aut sal- tem 10. vel 6. personarum, nec ullà tergi- verstatione vel excusatione defendi potest *cap. tnanos 8. d. r. Passerin. in Tribun. regular. q. 10. num. 4. P. Wiestner ad tit. de Accusat. n. 3. & seqq.* VI. & ultimò Delictum dividitur in exce- ptum & non-exceptum. *Exceptum* est, quod generali Legis dispositione non continetur; cuiusmodi de Jure Canonico est crimen hæ- resis & simonia: de Jure Civili crimen Maje- statis & perduellionis. *Non-exceptum* est, quod sub generali Legis dispositione contine- tur, cuiusmodi sunt reliqua Delicta.

CAPUT II.

De Personis Delinquentibus.

CAusa efficiens Delicti, ut loquuntur, est persona delinquens. Delinquit autem persona vel principaliter vel ministerialiter; delinquit vel moraliter vel physice. Id, quomodo contingat, hoc ipsum Caput edocebit.

SECTIO I.

De Personis delinquentibus in genere.

SUMMARI A.

1. Quinam censentur delinquere. 2. Delinquunt mares & femina. 3. & 4. Liberi & Servi. 5. Patres & filii familias. 6. Plebei & nobi- les. 7. In delinquente requiritur capacitas intellectus. 8. & seqq. Hinc excipiuntur in- fantes. 11. & seqq. Non autem pueri. 13. & seqq. Minus puberes. 15. & seqq. Nisi Delictum sit merè civile. 17. & seqq. Excipiuntur etiam furiosi, tempore furoris delinquentes. 20. Item fatui. 22. & seqq. Non item prodigi. 24. & seqq. Excipiuntur etiam dormientes. 26. Plenè ebrii. 27. & seqq. Non etiam semiplenè tales. 29. Irati, nisi delinquant in metu primo, non excipiuntur. 30. Quandoq; tamen mitigatur pœna.

§. I.

Quinam in genere censentur delinquere?

1. In genere censentur delinquere, qui com- mittunt factum, à Legibus improbatum, aut omittunt actum, à Legibus imperatum, & rationis sunt capaces. Nec refert I. masculi sint, an femine: nam & has & illos obligari delicto, cum & Le- gibus teneantur, nulla est controversia per *l. si quis 7. §. 1. ff. de Jurisdic. l. cum aliter 1. §. 12. ff. de Scro Silan.* licet in qualitate pœna- rum lex habeatur ratio, & femine lenius puniantur, quàm mares *ex cap. 1. num. 57.* 3. Nec refert II. liberi sint, aut servi: servi- lis enim conditio non eximit ab obligatione Legis, sed arctius adstringit *l. servi 14. ff. de O. & A. l. hoc accusare 12. §. ult. ff. de Accusation.* 4. Dominus autem ex Delicto servi & hodie ex Delicto famuli non tenetur, nisi deliquerit in officio, vel dominus sciverit, permiserit, aut, cum potuisset, non prohiberit *l. Legg Cornelia 9. §. 1. ff. ad L. Cornel. de falsis. Lauterb. ad tit. ff. de Privat. Del. §. 15.* Nec refert III. paterfamilias sit, vel filius: familias: nam & filius familias non minus ex Delicto quàm contractu obstringitur *d. l. si quis 1. §. 1. l. si familia 9. ff. de Jurisdic.* ita ta- men, ut contra patrem experiri non liceat *l. si quis 1. §. 5. ff. de O. & A. & c. r. Cod. Ne filius pro patre, vel pater pro filio &c.* Ne refert IV. plebejus quis, nobilis, aut di- gnitate sit excellens *l. in servorum 10. in pr. l. aut facta 16. §. 3. ff. de Panis.* quò enim emi- nentior gradus & ordo est, eò magis à pro- bris & noxis est cavendum. Textus in *cap. Paulus 28. & seqq. item cap. nos si 41. & seqq. II. q. 7.*

§. II.

Qualiter Infantes & Adolescentes delinquant?

7. Quoniam ex *num. 1.* in delinquentibus exigitur capacitas rationis, infantes, septenniò minores, delinquere non possunt *l. quod infans 60. ff. de R. P. l. penult. in f. ff. de Fideicommissar. libertat.* Quòd autem nec infans unius diei liber à peccato dicatur in *cap. senim 40. §. eligant. §. nos autem de Panis. Dist. 2. & cap. adhuc 32. §. in multis de Panis. Dist. 3. propè fin. id de peccato originali, & contracta exinde peccatorum actualium pro- clivitate debet intelligi. Gonzalez ad *cap. ult. de Delict. pueror. num. 14.* Et, si lega- mus apud D. Gregorium *lib 4. Dialog. cap. 19.* infantem 5. annorum, ob blasphemias è pa- rentum manibus abreptum à diabolo fuisse; cum eod. Gonzal. *num. 9.* credendum, hoc accidisse non in penam infantis, sed paren- tum, qui blasphemias in infante tolerarunt, aut malò exemplò blasphemare docuerunt. Idem est iudicium de pueris, infantia pro- ximis: cum enim defæcatus rationis usus his quoque deesse præsumatur §. sed quod 10. *Instit. de Instul. stipul. l. impuberem 22. in pr. ff. ad L. Cornel. de falsis. supplicium non extimeantur. Farinac. præct. crim. q. 92. num. 46. Lauterb. ad tit. ff. de Privat. Del. §. 17.* Aliud tenendum de pueris, infantiam egressis, & pubertati proximis: his enim, si- cuti*

cuti maturior irradiat intellectus, ita ex integro poena non condonatur cap. pueris 1. de De-
22 **litt. pueror. l. pupillum 111. ff. de R. F.** Dixi
ex integro: nam, quia regulariter tanta non
ineft ipfis malitia, quanta puberibus, mitiori
castigatione suos excessus luere solent d. cap.
pueris 1. l. fere 108. ff. d. r. ibi: fere in omnibus pen-
nalibus iudiciis & atati & imprudentia succurritur.
13 Puberibus, tamen 25. annis minores exi-
stant, de poena ordinaria nihil ordinariè re-
mitti, traditur in l. si ex causa 9. §. 2. l. auxilium
37. §. 1. ff. de Minorib. l. in criminibus 1. l. ult. Cod.
si aduerf. Del. ubi generatim dicitur, minoribus
in Delictis ne quidem auxilio restitutionis
subueniri. Carpov. prael. crim. p. 3. q. 143.
14 num. 59. & seqq. Lauterb. cit. l. §. 19. Quam-

quam in mitiore partem inclinent, & poenae
moderationem suadeant Clarus & Menoch.
apud P. Wiestner ad tit. de Delict. pueror. n. 5.
Quam mitiorem opinionem per modum excep-
tionis in concursu aliarum circumstantia-
rum Lauterb. d. l. admittit. Interim, 15
si Delictum merè sit civile, nec aliò, quam Ci-
vili Jure prohibitum, minores perinde ac im-
puberes à poena DD. communiter exiununt
per textum in l. ult. Cod. Si aduerf. Del. l. mino-
ribus 6. Cod. de His, quibus ne indign. Cum
enim ignorantia Juris Civilis in minoribus
promiscuè toleretur l. regula 9. in princ. ff. de
Jur. & facti ignor. Delictum civile non
tam ipsorum malitiae quam inscitiae adscri-
bitur.

§. III.

Qualiter furiosi vel prodigi delinquant?

17 **C**um furiosus adinstar infantis mente sit de-
stitutus, Delicti capax non censetur l.
sed et si 5. §. 2. ff. ad L. Aquil. l. illud relatum 3.
18 §. 1. ff. de Injur. Quòd si tamen inter-
vallata furoris habeat, interest, an durante fu-
rore quid illicitum admisserit, an furore ces-
sante. Priore casu ob defectum sufficientis
deliberationis nec delinquere censetur; nec,
si remisit Intemperies animi, coerceri pos-
19 sset per l. Divus 14. ff. de Offic. Praefid. Pos-
teriore casu nihil deficit ad verum Delictum;
ideoque nec poena remittitur, licet eò pri-
mùm tempore, quò animus iudicatur esse pa-
catus, ob animae salutem executioni mande-
tur per cit. l. Divus 14. Gail. lib. 2. Obs. 110.
n. 22. Carpov. prael. crim. p. 3. q. 145. num. 9.
& seqq. Anton. Math. de Crim. in proleg. cap. 2.
num. 7. Lauterb. cit. l. §. 20. ubi de praxi testa-
tur.
20 In dubio, num quis tempore furoris aut lu-
eidi interualli probrosum quid perpetraverit?
Standum est pro furore, utpote qui firmas in

mente radices agere, & cum impetuofus
sit, aegre cohiberi posse, dicitur. Gletle
Jurisprud. terrib. sapè cit. p. 1. cap. un. §. 2. n. 25.
Furiosis consimiles sunt fatui, qui placidè
delirant; ac dissimiles femi fatui, subfupidi,
vel melancholici: tales etenim, cum tantò
rationis lumine polleant, ut bonum à malo
facere possint, Delicti non sunt incapaces;
minori tamen castigatione, propter imperfec-
tionem iudicii, percellendi. Carpov. cit.
q. 245. num. 53. Lauterb. cit. §. 20.
De prodigo quidem in l. furiosus. 40. ff. de 22
R. F. legitur, eum quoad inefficaciam volun-
tatis aequiparari furioso. Verùm hanc aequi-
paracionem non absolutam, sed ad negotia
tantùm civilia bonorumque administratio-
nem esse restrictam, comprobatur textus in l.
his qui 12. §. ult. in fin. ff. de Tutorib. & Curator.
dat.
Et ratio, quòd prodigis non deficiat 23
mens sana, potens malum à bono distingue-
re. Carpov. d. p. 3. q. 118. num. 27. & seqq.
Anton. Math. d. cap. 2. num. 11.

§. IV.

Qualiter dormientes, ebrii, vel irati delinquant?

24 **D**ormientes aut infantibus, quibus usura
rationis est suspensa; aut mortuis, qui
nihil sentiunt, assimilari solent. Sicut ergo
Delictum in infantibus aut mortuis non quaerimus;
ita nec in dormientibus; nisi causam
25 & culpam in vigiliis dederint; vel seiverint,
se in somno turbulento & inquieto esse, nec
tamen cautelam necessariam adhibuerint.
Anton. Math. cit. cap. 2. num. 13. Gletle cit.
cap. un. §. 3. num. 32.
26 Ebrii vel sunt pleni seu perfectè tales, vel
semi-pleni, seu imperfectè tales. Ebrii pleni,
cum rationis diluculum prorsus amittant,
neutiquam penaliter delinquant; præter-
quam si eo duntaxat sine se inebrient, ut fiant
27 audaciores ad delinquendum. Ebrii
semi-pleni non excusantur à Delictò: reti-
nent enim intellectum tam serenum, ut, quid
permisum aut vecitum sit, satis intelligant.

Et hinc nihil est frequentius, quàm ut lurco-
28 nes & bibones, qui plerumque ex temulen-
tia in rixas, insolentias, & ceditates desu-
pant, in utroque foro insigniter puniantur.
Anton. Math. d. l. n. 14. Gletle cit. l. n. 33.
Iratos animò perturbatos, & fæbrique præsen-
29 tes non esse, nemo non fatetur. At non
omnis, qui peccat in iracundia, expers est
Delicti. Nisi enim impetus iracundiae præ-
vertat intellectum, sitque motus primò pri-
mus, ut loquimur in scholis, immunitatem
à Delictò & poena non tribuit: alioquin vix
aliquem homicidii condemnare possemus,
dum homicidium vix aliquis, qui motibus ira-
cundiae non agitur in transversum, committit.
Si tamen ex graviori causa quis
30 stimuletur ad iram, leviore poenae subijcitur:
cum, ut dixerit Papinianus in l. si adulterium
38. §. 8. ff. ad L. Jul. de Adult. adstrictissimum sit
iustum

justum dolorem temperare. Anton. Math. d. Franz ad tit. Insti. de Obligat. qua ex Del. p. 1.
num. 14. Gletle cit. l. num. 34. Clarissim. D. num. 29.

SECTIO II.

De Personis, ad Delictum physicè concurrentibus.

SUMMARIA.

31 **§. 1. & seqq.** Describuntur varii modi delinquendi.
36. & seq. Qui concurrunt proximè & physicè
ad Delictum ante illius commissionem, censentur
ejusdem criminis cum principalibus rei. 38.
Secus est, si hoc ignoranter; aut 39. remouit tan-
tum fecerint. 40. & seqq. Qui in ipso Delictò
ministerialiter & physicè concurrunt, perinde cen-
sentur delinquere. 44. & seq. Post Delictum,
si quis auxilium praestet, non est ejusdem Delicti
reus; 46. Nisi tractatus praevius antecesserit,

§. I.

De illis, qui ante commissum Delictum ad illud physicè concurrunt.

31 **P**hysicè delinquant, qui physicum seu rea-
lem influxum aut concursum ad Delictum
contribuunt; vel principaliter ac per se, vel
32 instrumentaliter & ministerialiter. Prin-
cipaliter & physicè concurrunt, qui nomine pro-
prio & in commodum proprium delinquit.
Instrumentaliter aut ministerialiter concurrunt,
qui principaliter delinquenti ministerium vel
33 auxilium conferunt. Idque potest fieri
primò ante Delictum, vel ut si furiscalam ac-
commodes; sicario arma mortifera submini-
34 stras; venefico pares venena. Atque
hoc rursus accidere potest vel proximè, ut abs-
que alterius concursu Delictum non fuisset,
admissum, sicut si fur sine scalis, à te porre-
35 datis; sicarius absque gladio, à te porre-
ctò; veneficus absque veneno, à te paratò,
intentatum nefas in effectum deducere non
36 svaluisset; vel remouit, ut absque tuo concursu
Delictum nihilofecius accidisset, fortè quòd,
etiam te nihil conferente, alius scalam ad fu-
randum, gladium ad occidendum, aut venum
ad perimendum obtulisset.

concursum proximè & scienter influit, ejus-
dem cum principaliter delinquente criminis
& supplicii reus est. Textus sunt in §. inter-
dum 11. Insti. de Obligat. ex Del. l. si pignore 54.
§. 4. ff. de Furt. l. ejusdem 3. in pr. & §. 1. ff. ad L.
Cornel. de fcar. Ratio est: quia De-
37 lictum jure adscribitur illi, sine cujus volun-
tario concursu non evenisset: nihil siquidem
refert, ut ait Jctus in l. nihil interest 15. ff. d. r.
occidat quis, an causam mortis praebet.
Dixi & scienter: si enim ignoranter instru-
38 menta vel arma subministraveris, existimans,
eadem ad alium & honestum finem applican-
da fore, Delictum tibi neutiquam imputa-
tur d. l. si pignore 54. §. 4. ff. de Furt. quia Deli-
ctum, ubi malitiosus animus exulat, locum
habere nequit.
Qui verò concurrunt tantùm remotè ad De-
39 lictum, poenà quidem ordinarià non afficitur:
quia in Delictum, quod sine illius concursu
nihilominus admitteretur, hic & nunc influe-
re non praesumitur; attamen, quia mali-
gnus animus culpà non vacat, extra ordinem
punitur. Gletle cit. cap. un. §. 3. n. 15.

§. II.

De illis, qui in ipso Delictò concurrunt.

40 **S**ecundò potest quis instrumentaliter & mi-
nisterialiter ad Delictum concurrere in
ipso Delictò, seu eò tempore, quò perficitur,
ut si quis applicet & teneat scalam, quam fur
ascendit; si portam effringat, per quam sub-
intret praedo; si cubiculum obideat, ut adul-
ter liberius vacare possit libidini; si armatus
adstet, ne homicidium aut aliud flagitium
impediatur.
41 Talis itaque, velut socius & minister sceleris,
perinde ac causa principalis, poenae ordi-
nariae subjacet. Textus in l. item Mele 11.
§. 1. ff. ad L. Aquil. ibi: si alius tenuit, alius in-
venit, is, qui tenuit, quasi mortis causam pra-
buit &c. l. non statim 6. §. ult. ff. de Lege Fabia de

Plagiar. l. un. Cod. de Crimin. Peculat. Nov. 134.
cap. 10. Ratio est: quia, qui ministrat
42 riò suo complex est criminis, idem in effe-
ctu malum infert proximo vel Republicae,
quod principalis delinquens. Ergo, coërciti-
onem aequalem subeatur, oportet.
Nec obloquitur textus in l. un. Cod. de Nili-
43 aggerib. non rumpend. ubi, qui aggeres Nilii dis-
rupit, flammis subijcitur; concilii verò & con-
sortes deportari jubentur. Nam, ut textum
hunc explicat cit. Gletle num. 16. per consortes
non intelliguntur socii criminis, qui
concursum in ipso crimine & opere turpi
praestiterunt, sed qui remotum aut praevium
auxilium tulerunt.